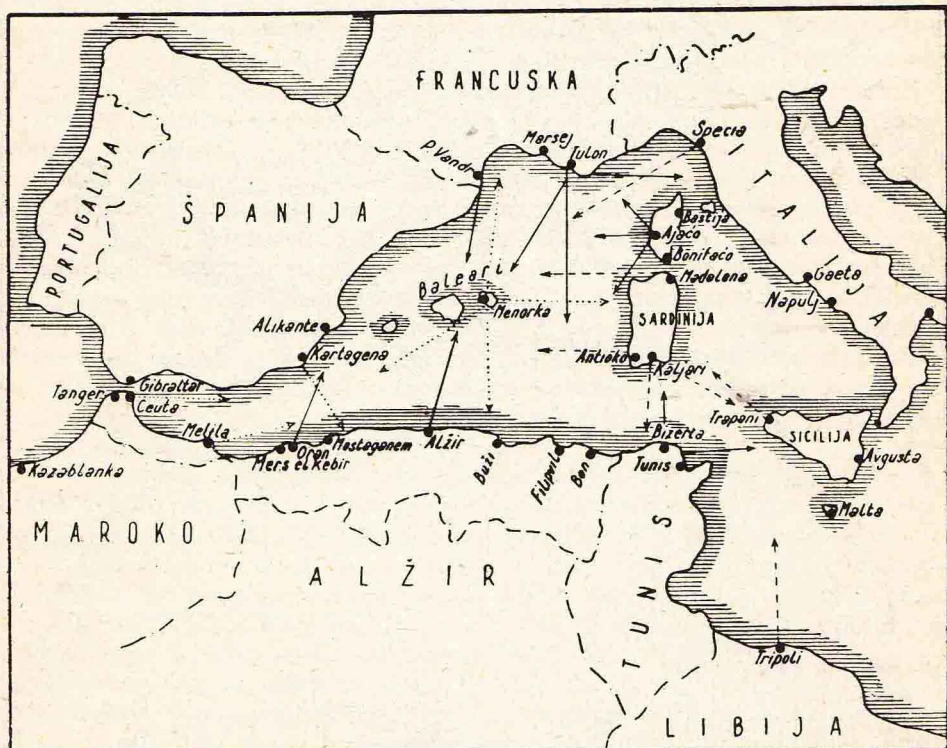

FRANCUSKA I SEVEROZAPADNA AFRIKA

Vojnogeografski i strategijski osvrt

Čim se u novom veku politički ujedinila i postala velika nacionalna država, Francuska je pristupila uređenju svoje mediteranske obale, osvajanju kolonija i izgrađivanju svoje kolonijalne imperije. A pošto su kako u Starom tako i u Srednjem i Novom veku mediteranske države redovno težile da osvoje suprotne morske obale, ni Francuska nije u tom pogledu činila izuzetak. Ona je svoje težnje ostvarivala na razne načine: kupovinom (Korzika 1769 od Đenove), vojničkim putem (Alžir 1830) ili kombinovano, vojničkim i diplomatskim putem (Tunis — 1881, Maroko — 1906 i 1912, Sirija i Liban — 1920) itd., te je već početkom ovoga veka imala u Sredozemnom Moru, naročito u zapadnom basenu, velikih političkih, ekonomskih i strategijskih interesa. Sredozemnim Morem prolazio je najkraći put ka njenim kolonijama u Indiskom Okeanu (Francuska Somalija, Madagaskar i ostrvske grupe oko njega) i u Istočnoj Aziji (Indokina), kao i ka luci Tripoli u Libanu gde je bila krajnja stanica naftovoda iz Iraka, preko koga je Francuska dobijala najveći deo potrebne nafte. Ona je zbog svega toga, iako geografski više orijentisana prema Atlantskom Okeanu, bila zainteresovana u Sredozemnom Moru u mnogo većoj meri no što bi se moglo zaključiti po dužini njene sredozemne obale. Za nju su od poseda u Sredozemlju i Severozapadnoj Africi bile od najvećeg značaja zemlje obuhvaćene zajedničkim imenom »Francuska Severozapadna Afrika« ili arapski »Đezirat el Maghreb« (Ostrvo Zapada). One leže na južnoj obali zapadnog basena Sredozemnog Mora, prema Marseju i Tulonu, udaljene od ovih luka svega oko 770 km. To je bio agrarno-sirovinski dodatak Francuske, tržište za francusku industrijsku robu, izvor sirovina za industriju i rezervoar ljudske snage — vojne i radne. U Prvom i Drugom svetskom ratu iz Tunisa, Alžira i Maroka prevezeno je u Francusku oko 700.000 vojnika i oko 240.000 radnika. Pošto su veze sa Severnom Afrikom bile od presudnog privrednog i vojnog značaja, to je Francuska činila velike napore da bi ih mogla u svako doba zaštititi. U tu svrhu je izgradila jaku ratnu mornaricu, veći broj ratnih luka i baza: na južnoj francuskoj obali — Tulon, Marsej i Port Vandr (Port Vendres — blizu španske granice); na Korzici — Ajačio, Bonifačio i Bastiju; na obalama Severne Afrike — Bizertu, Bon, Filipvil, Alžir, Mostaganem, Oran i Mers el Kebir (vidi skicu 1). Međutim, postojala je

velika nezgoda u tome što su sve pomorske veze između Južne Francuske i Severne Afrike prolazile između Sardinije, na kojoj je Italija imala pomorske baze u Kaljariju (Cagliari), Madaleni i Antioku, i španskih baza na Balerskim Ostrvima, na ostrvu Menorki, u Kartageni i u Seuti i Melili u Španskom Maroku. No, s druge strane, baš takav geografski raspored francuskih i italijansko-španskih pomorskih baza pretstavljao je i za Francusku izvesne pomorsko-strategiske prednosti: sa svojih

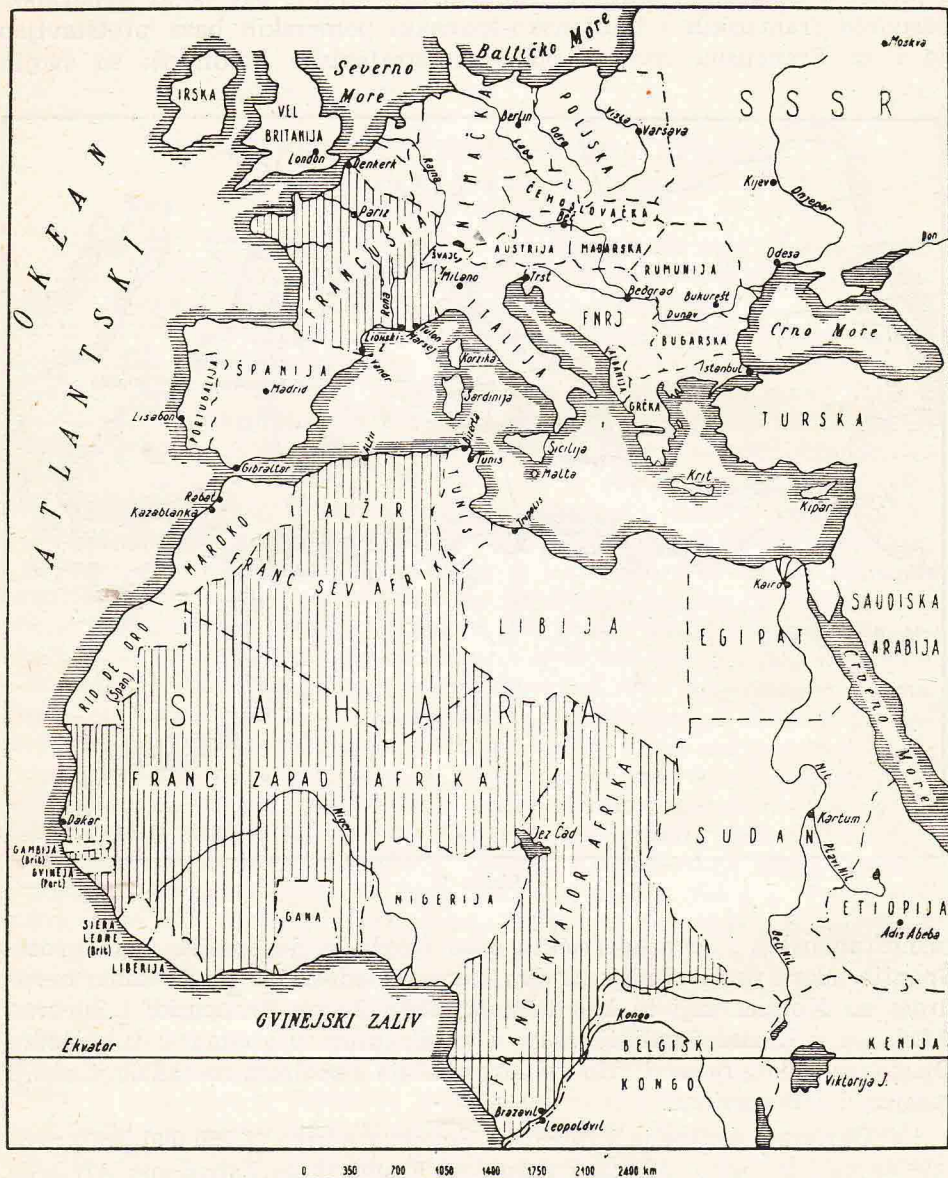
Skica 1

južnofrancuskih i severnoafričkih baza mogla je da operiše kako protiv Španije tako i protiv Italije sa dva pravca. Nedostajao joj je dobar aerodrom na Korzici koji bi kao tačka između Južne Francuske i Severne Afrike, a u blizini Sardinije, bio u predratnim uslovima i u početku Drugog svetskog rata od vrlo velikog značaja s obzirom na tadašnji manji radijus dejstva aviona.

Ogromna teritorija Francuske Severne Afrike (2,750.000 km²) proteže se na jug, preko Alžira, i vezuje sa Francuskom Zapadnom Afrikom (4,752.000 km² — uglavnom Sahara) koja je dalje u oblasti jezera Čad

povezana sa Francuskom Ekvatorijalnom Afrikom (2,370.000 km²) (vidi skicu 2). Francuska je još krajem 19 veka nastojala da svoje kolonije u Severnoj i Centralnoj Africi poveže u veliki blok sa ukupnom površinom od 9,872.000 km². Značaj Sahare kao prepreke koja ih razdvaja,

Skica 2

postepeno je smanjivan, najpre pistama¹⁾, potom izgrađenim putevima i u novije doba avionskim saobraćajem. Projektovana je i železnička pruga. Postoje četiri transsaharske piste koje vode uglavnom od severa na jug i dve poprečne piste sa opštim smerom zapad — istok. Kontinentalna veza je manje udobna i mnogo manjeg kapaciteta od pomorske, kroz Gibraltarski Moreuz i Atlantski Okean, ali je mnogo sigurnija, jer vodi preko teritorija pod francuskom kontrolom.

Veliki značaj Francuske u Sredozemlju pre Drugog svetskog rata proizlazio je iz njenog geografskog položaja, privrednog, vojničkog i vojno-pomorskog potencijala, njenih kolonijalnih poseda u Sredozemlju i njihovog međusobnog geografskog položaja, kao i položaja u odnosu na Francusku. Posle Drugog svetskog rata položaj Francuske u Sredozemlju se znatno izmenio u svakom pogledu. Francuski mandati u Istočnom Sredozemlju, Sirija i Liban, postali su potpuno nezavisni 1 januara 1944; francuski protektorati u Zapadnom Sredozemlju, Tunis i Maroko, takođe su postali nezavisni (iako zasada vezani sa Francuskom još jedino ugovorom o međuzavisnosti), a u Alžiru se narod oružjem u ruci odlučno i istrajno bori za svoju nezavisnost. Francuska nije više velika pomorska sila (nema jaku ratnu mornaricu kao pre Drugog svetskog rata), a poremećen je i operativno-strategijski odnos između nje i Severozapadne Afrike. Zato ćemo se ukratko osvrnuti najpre na odnos Francuske prema Francuskoj Severnoj Africi i zapadnom basenu Sredozemnog Mora, do Drugog svetskog rata, a zatim na odnos posle ovog rata i posle nezavisnosti Tunisa i Maroka.

Francuski admiral Kasteks (Castex) smatra da se još pre 1939 god. moglo tvrditi da prava Francuska nije samo evropska Francuska, već sva ogromna teritorija pretežno izvan Evrope, koja se proteže od Denkerka (Dunkerque) do Konga. Srce tog ogromnog geografskog sistema nalazilo se, po njegovom mišljenju, u Africi. Sličnu misao je izneo 1935 nemački vojni pisac admiral Oto Gros: »Francuska predstavlja homogeni blok severno i južno od Sredozemnog Mora, čije se težište sve više premešta prema jugu«. Oba admirala gledala su na ovaj problem sa usko vojničkog i vojno-geografskog gledišta, zanemarujući pri tome osnovne činjenice od kojih zavisi homogenost neke teritorije kao, naprimer, političko i socijalno uređenje, ravnopravnost, klasne, nacionalne i verske odnose, istorijske motive i drugo. Kako je u stvarnosti izgledala ta homogenost i gde je bilo srce te ogromne teritorije vidi se iz izjave samog admirala Kasteksa, u kojoj se on žali da njegovu karakteristiku nije ni zapazila većina Francuza, koji su smatrali da se južna granica Francuske nalazi na Sredozemnom Moru, da je preko mora kolonija, skoro inostranstvo. A kako su na homogenost evropsko-afričke Francuske gledali narodi Severne Afrike najbolje pokazuje odnos Tunisa, Maroka i Alžira prema toj velikoj zajednici. U stvarnosti ne postoji jedno srce koje se postepeno premešta iz Francuske u Afriku, već više srca, jedno francu-

¹⁾ Pustinjski putevi bez veštačke podloge samo sa obeleženom ili raščišćenom trasom.

sko i nekoliko afričkih. Pomenuto gledište većine Francuza, po mišljenju admirala Kasteksa, presudno je uticalo na najvažnije odluke u Drugom svetskom ratu, tj. da Francuska posle poraza u Evropi nije produžila da se bori u Africi — svom prekomorskom produžetku.

Vojno-geografski posmatrano, prostrana celina, koja obuhvata Severnu, Zapadnu i Ekvatorijalnu Francusku, u Prvom i u Drugom svetskom ratu predstavljala je veoma velike i zanimljive mogućnosti kao pozadina u slučaju rata sa evropskim protivnikom (Nemačkom, Italijom ili sa obema). Blagodareći ogromnim teritorijama, ona je omogućavala vanredno dubok raspored snaga i sredstava, dozvoljavala veliki broj kombinacija ne samo u pogledu odstupanja, nego i u pogledu širokog, dubokog i rastresitog rasporeda i zaklanjanja ratne industrije. Pored toga, ona bi predstavljala veoma značajne izvore ljudske snage, materijala i rezervi, jednom reči, izvanrednu pozadinu, samo da je bila blagovremeno organizovana i uređena, naročito u industriskom pogledu. Zato u prošlom ratu nisu u Severnu Afriku evakuisana iz Francuske ratna bogatstva, industriski uređaji, stanovništvo i oružane snage. Štaviše, te ogromne i tako bliske mogućnosti nisu pre rata ni zapažene, pa zbog toga nisu bile ni izvršene političke, ekonomske i vojničke pripreme za njihovo iskorišćavanje.

Pored nesumnjivo veoma pozitivnih strana, afrička pozadina Francuske imala je i svojih slabosti. Ne samo što je od Francuske odvojena Sredozemnim Morem, nego je i sama prepolovljena peščanom pustinjom Saharom (od Atlantskog Okeana do doline Nila) koja ima površinu od preko 9 miliona km² i širinu do dve hiljade km. Značaj Sahare kao razdvajajuće prepreke je vrlo velik, ali je francuski vojni pisci predstavljaju veoma različito: jedni kao prepreku preko koje je teže preći nego preko najopasnijeg okeana, dok drugi kažu da je besmisleno govoriti o Sahari kao o prepreci, jer se ona može savladati sa svih strana. Ovako različita shvatanja imaju iste ciljeve. Prvi kažu da Francuska Severna Afrika — ostrvo koje je ograničeno sa zapada Atlantskim Okeanom, sa severa i severoistoka Sredozemnim Morem, sa juga ogromnim »Saharskim Morem« — ne pripada crnom kontinentu i da je ona samo sredozemno parče Evrope pošto joj je slična po svome geološkom sastavu i postanku, po geografskoj povezanosti, po sličnim, mediteranskim, klimatskim prilikama, pa i u etničkom pogledu. Ovo gledište potkrepljuju i činjenicom da su sve okupacije Francuske Severne Afrike dolazile iz Evrope (rimska, španska i francuska) ili sa Bliskog i Srednjeg Istoka (feničanska, arapska i turska), dok sa strane Sahare ova oblast nije bila uznemiravana. Navedenim razlozima želi se u krajnjoj liniji dokazati da su Francuska i Francuska Severna Afrika strategiski povezane i da najtešnja kohezija i saradnja između njih predstavljaju odlučujući element za odbranu obeju strana što, po mišljenju Francuza, nameće potrebu da one budu i politički povezane. Dalje se ističe da je odbrana Zapadne Evrope tesno povezana sa odbranom Francuske, čime se htelo

ukazati na to da u pogledu francuske politike u Severnoj Africi (pacifikacije) treba da postoji solidarnost između svih zemalja Zapadne Evrope, jer je to u interesu njihove zajedničke zaštite.

Oni koji tvrde da Sahara nije prepreka žele postići isti cilj, samo na drugi način. Dokazujući povezanost Francuske Severne Afrike upravo preko Sahare sa Francuskom Zapadnom i Ekvatorijalnom Afrikom, oni se trude da istaknu veliki strategijski značaj tih ogromnih oblasti ne samo za Francusku već i za celu Zapadnu Evropu i za SAD. Oni naglašavaju da preko njih vode najkraće vazdušne i kopnene veze između Zapadne Evrope i Centralne i Južne Afrike, da se u njima već otkrivaju velike naslage raznih ruda i nafte (koje će moći da apsorbuju kapital ne samo Francuske već i cele Zapadne Evrope i dobar deo kapitala SAD) i da će svi naponi Zapadne Evrope za odbranu biti nedovoljni i uzaludni ako se ne zatvori solidno i pravac kojim bi se iz doline Nila preko Libiske Pustinje i Sahare mogao obuhvatiti južni bok NATO-a i time Zapadna Evropa otseći od svoje afričke pozadine²⁾. Dakle, oni smatraju da između Francuske Severne Afrike i Istoka ne postoji neki prirodni front u vidu prepreke; nema ni prave granice između stanovništva, a otstojanja više ne predstavljaju prepreku kao nekada; pustinjska prostranstva izgledaju čak i pogodna za duboke upade i rejдове uz upotrebu specijalnih motornih vozila.³⁾ Blagodareći tome, zatim savremenim bombarderskim avionima ogromnog radijusa dejstva i velikih brzina i vođenim raketama, Francuska Severna Afrika i Sahara se, s jedne strane, nalaze u blizini protivničkih avionskih baza, tako da će u slučaju rata biti izložene mnogo većim opasnostima a, s druge, sa njihovih teritorija se mogu preduzimati mnogo dublje ofanzivne akcije. Drugim rečima, postoji verovatnoća da će Severna Afrika i Sahara biti sve više uvučene u opšti sukob.

No, Francuska i posle Drugog svetskog rata nije poklanjala Sredozemnom Moru i Severnoj Africi dovoljno pažnje; ona je bila više apsorbovana evropsko-kontinentalnim problemima, poklanjajući glavnu brigu osovini zapad-istok. Najpre je njenom spoljnom politikom dominirala jaka volja da se iščupaju koreni nemačkog militarizma i spreči ponavljanje nemačke agresije. Uporedo s tim vršeni su veliki naponi da se zemlja pomoću nemačkih reparacija ekonomski obnovi. Od 1947 pa nadalje u Francuskoj i na Zapadu je opasnost od Nemačke počela da gubi mnogo od svoga praktičnog značaja, a krajem 1947 se došlo do zaključka da Nemačka ne može da plati sve reparacije, i da joj treba dati pomoć kao i pobednicima. Zatim dolaze Maršalov plan, NATO (Severnoatlantski

²⁾ Tako su arapske konjičke armije krajem 7 i početkom 8 v. prodrle kroz Severnu Afriku od Arabije do Maroka i prešle Gibraltarski Moreuz, a i operacije oklopnih divizija Romelovog Afričkog korpusa i Montgomerijeve 8 armije odvijale su se od Egipta do Tunisa.

³⁾ Franc. general Filip Leklerk (Philippe Leclerc), 1902—1947; posle smrti unapređen u čin maršala. Odličan poznavalac Sahare i u II SR izvršilac brojnih upada i rejdova iz centralnog dela Sahare protiv italijanskih položaja u južnom delu Libije.

pakt), CECA (Evropska zajednica za uglj i čelik), politika evropske integracije itd.

Na taj način Sredozemlje i Francuska Severna Afrika nisu u spoljnoj politici i u strategiji Francuske igrali svoju tradicionalnu ulogu. Usled koncentracije političke pažnje na čisto evropska pitanja izgubljeni su iz vida problemi koji su se pojavljivali i sazrevali u Francuskoj Severnoj Africi i u Sredozemlju jer su tretirani kao manje značajni. Situacija 1950 je izgledala ovako: sve tri oblasti Maghreba — Tunis, Alžir, Maroko — bile su ujedinjene pod zastavom Francuske; nije bilo nemira; francuske i engleske snage su bile u Libiji; na Bliskom i Srednjem Istoku Francuska je bila jedan od tri arbitra između Arapa i Izraela; protivnička opasnost je bila daleko, u centru Evrope, a pretpostavljalo se da su SAD nadmoćnije u atomskom oružju. Kriza u odnosima između Francuske i Severne Afrike kao celine i ponaosob između nje i Tunisa i Maroka nastala je 1952 povodom pitanja ukidanja protektorata, s Alžir-om povodom pitanja samoopredeljenja i, 1956, sa Egiptom neposredno povodom pitanja Sueckog Kanala, ali još više zbog velikog uticaja Egipta među arapskim zemljama. Poljuljane pozicije Francuska je nastojala da popravi na razne načine. Maroku i Tunisu je priznala samostalnost tek posle dugotrajnih i krvavih borbi, ali u okviru međuzavisnosti preko koje bi mogla i nadalje da utiče na tok najvažnijih događaja u tim zemljama. U njima se još nalaze francuske vojne jedinice, a i luka Bizerta je još uvek posednuta, ali izgleda da su i ove pozicije u pitanju. U spoljnoj politici, koja bi prema ugovoru trebalo da bude usklađena sa Francuskom, Maroko ide svojim putevima, a slične težnje postoje i u Tunisu. Alžir, po mišljenju Francuza, treba najpre »pacificirati«, a zatim mu dati nešto, ali nikako ne to što on traži, zašta se bori i našta ima pravo. Po svemu sudeći u Alžiru se primenjuje načelo da nisu moguće nikakve reforme dok traju nemiri; kad ovi prestanu, onda ne postoje razlozi za reforme, a neznatni ustupci učinjeni Arapima u pogledu nezavisnosti nisu u suštini ništa. Pacifikacija se sastoji u tome što preko 400.000 francuskih vojnika, najmodernije naoružanih, čini ogromne napore da u jednom od najkrvavijih, istrebljujućih ratova kolonijalne istorije savlada ustanak koji pretili da Francusku konačno istera iz Severne Afrike. U početku relativno mali broj aktivnih ustanika-boraca danas je znatno porastao nošen simpatijama i podrškom celokupnog domorodačkog stanovništva. Njih potpomaže moralno i materijalno celokupan arapski svet. Pošto je otvorena borba protiv brojno i tehnički nadmoćnije francuske vojske bila nemoguća, to su ustanici prešli na vanredno uspešan partizanski rat u kome francuska savremena borbena sredstva ne dolaze toliko do izražaja. Borba je s obe strane ogorčena i žestoka, ali se kako kod francuskih naseljenika tako i kod pretstavnika investiranog kapitala sve više širi raspoloženje za odlazak iz Alžira.

Francuska je u toku svoga vladanja u Alžiru, Tunisu i Maroku učinila dosta u civilizatorskom i privrednom pogledu ulažući, razumljivo, kapital u cilju efikasnijeg korišćenja kolonija. Tako su investirane velike

sume u izgradnju puteva, železničkih pruga, modernih gradova sa savremenim lukama velikog privrednog i vojno-transportnog kapaciteta. Podignute su mnogobrojne ustave, izgrađene hidrocentrale, izvršeni melioracioni i irigacioni radovi pomoću kojih je omogućena intenzivna obrada velikih površina. Najveća pažnja je obraćena eksploataciji rudnog blaga. Plodove rada i ogromnih fizičkih napora domorodačkih masa ubirali su francuski doseljenici, zanatlije, a najviše francuski veliki kapital i, napokon, tanak sloj arapske privilegovane klase. Najvećem delu arapskog stanovništva, ma koliko to izgledalo paradoksalno, evropska civilizacija je donela osiromašenje kakvo se ne može zamisliti.

Glavni uzroci bede su: naglo povećavanje broja domorodačkog stanovništva koje pri postojećoj ekonomskoj strukturi i vladajućim političkim, socijalnim i kulturnim prilikama nema mogućnosti da se prehrani; neravnomerna podela obradive zemlje, od koje je 40% najplodnijih površina u rukama francuskih kolonista stečeno raznim vidovima eksproprijacije; brane i irigacioni uređaji ne odgovaraju svojim osnovnim svrhama; voda iz veštačkih jezera koristi se uglavnom za pogon električnih centrala i industrijskih preduzeća a vrlo malo za natapanje obradivih površina koje pripadaju siromašnom domorodačkom stanovništvu; i, konačno, u Francuskoj Severnoj Africi se planski koči razvoj industrije, jer veliki kapital ne želi da stvori novog konkurenta metropoli. Otuda velika nezaposlenost, jeftina radna snaga, ogromni profiti Francuza i užasno osiromašenje, gladovanje i beda domorodaca.

Nestabilna unutrašnja politička situacija Francuske odrazila se i na rešavanje problema Alžira. Sada taj problem ne može da bude rešen mirnim putem iako veliki deo francuskog naroda to želi.

S obzirom na iskustva stečena u Drugom svetskom ratu, uloga i operativno-strategijski značaj Francuske Severne Afrike posmatrani su sa gledišta odbrane Južne Evrope, tj. kao defanzivni bastion i ofanzivna otскоčna daska nasuprot evropskom ratištu; kao nosač aviona neophodnih za kontrolu Sredozemlja; kao strategiska i taktička vazduhoplovna i strategiska pozadinska baza; kao rezervoar žive snage (Afrička armija); kao centar pomorskog snabdevanja iz koga se morem može saobraćati duž severnoafričke obale sa Bliskim Istokom, Balkanskim i Apeninskim Poluostrvom i Francuskom i Španijom; i kao koncentracijska prostorija za oružane snage, materijal, za industrijska preduzeća i osoblje iz metropole i za njihov rastresiti raspored. Jasno je da za izvršenje navedenih zadataka Francuska Severna Afrika mora biti snabdevena svim potrebnim pozadinskim i operativnim uređajima i sredstvima, kao što su: lučki, putni, železnički, vazduhoplovni i telekomunikacioni uređaji i prehranbena sredstva. Uz to ide i organizovana eksploatacija rudnog bogatstva, industrijalizacija, transport, skladišta i zaštita stanovništva za vreme rata. Takvo shvatanje o izuzetnom strategiskom značaju Francuske Severne Afrike prilike su znatno promenile, te Francuzi sada traže načina da se prilagode novim okolnostima.

U poslednjih pet godina u Africi se pojavio niz nezavisnih država: Libija (1/I 1952), Sudan (1/I 1956), Maroko (2/III 1956), Tunis (20/III 1956), Gana (5/III 1957), koje, prirodno, nastoje da izbrišu sve tragove svoje potčinjenosti. One su veoma nepoverljive prema svemu što bi moglo da se kosi sa njihovom nezavisnošću, težeći da se približe onim zemljama sa kojima su u rasnom srodstvu ili imaju zajedničku civilizaciju, sličnu prošlost i sličnu novu situaciju. Arapske zemlje su se još više ohladile prema Francuskoj zbog francusko-izraelskog napada na Egipat; pitanje Alžira nije rešeno i nema izgleda da će biti u dogledno vreme rešeno na miran način; Tunis i Maroko još nisu uspeli da se oslobode međuzavisnosti i francuskih garnizona. Sve to stvorilo je u Africi za Francusku najnepovoljniju atmosferu koja je ikada postojala u političkom, ekonomskom i strategiskom pogledu. Odbrana Francuske Severne Afrike krajnje je nesigurna; do nedavno ona je zavisila samo od volje i odlučnosti Francuske. Situacija se još više komplikuje pojavom SAD koje žele da stave pod svoju kontrolu sve one zemlje u Africi, na Bliskom i Srednjem Istoku koje im izgledaju nesigurne. Konačno, u odbrani Francuske Severne Afrike su veoma zainteresovani i Velika Britanija i Atlantski pakt.

Teritorija Francuske i njenih afričkih poseda svojim geografskim položajem zatvara sve pravce kojima su se u istoriji kretale najezde i seobe naroda iz Azije preko Istočne Evrope na zapad ka Atlantskom Okeanu i Zapadnom Sredozemlju i kojima su u ratovima poslednjih stoleća vođene velike operacije. To su oni isti pravci koji se u najnovije vreme često pominju u vezi sa blokovskim grupisanjem zemalja i zainteresovanošću pojedinih blokova i zemalja u oblastima Bliskog i Srednjeg Istoka i Afrike, naročito Severne. Tako, idući od severa ka jugu, srednjeevropski pravac koji preko Severne Nemačke Nizije i donje Rajne izvodi u Severoistočnu Francusku; južноеvropski preko Panonske Nizije, Venecijanske i Lombardiske Nizije u jugoistočni deo Francuske, sredozemni (mediteranski) pravac, pomorski, od Bliskog Istoka do Gibraltara, sa kojim je tesno povezan severnoafrički pravac duž severnih obala Afrike i najzad, saharski pravac od Crvenog Mora i Srednjeg Nila (Sudana) preko Francuske Ekvatorijalne i Zapadne Afrike ka Atlantskom Okeanu.

Ovaj kratak pregled pravaca pokazuje da Francuska Severna Afrika zauzima u igri svetskih snaga sve značajnije mesto kako u geografskom i političkom, tako i u ekonomskom i strategiskom smislu. Međutim, ovoliki njen značaj prevazilazi okvire i mogućnosti Francuske. Razvoj događaja i situacija u tim oblastima i oko njih više ne zavise samo od politike Francuske, već i od blokova sa kojima se ona povezala. Njoj su zbog toga potrebni široka kooperacija i saradnja, ali Francuska ne želi da ova pomoć povuče za sobom promene na štetu njenog ugleda i autoriteta u Severnoj Africi. Francuzi kažu da to ne bi bilo u interesu ni Francuske, ni afričkog stanovništva, ni savezničkih nacija, kako se to vidi iz pouka stečenih poslednjih godina na Istoku. Te pouke, po mišljenju Francuza, dokazuju u punoj meri da u islamskim zemljama jedna

inostrana sila ne može da pokuša da istisne neku drugu silu a da pri tome ne izazove pokret protiv stranaca uopšte, koji će odmah biti uperen i protiv nove sile. Ako radi izvršenja ogromnih radova oko uređenja severnoafričko-saharskog ratišta dođe do finansijske saradnje između zapadnih saveznika, onda to ne sme da bude pogodna prilika za prikrivenu kontrolu niti za navalu inostranog osoblja. Što se tiče rukovođenja radovima, Francuzi zahtevaju da ono bude u njihovim rukama, suprotno težnjama investitora iz ostalih zemalja.

Želeći da dobiju potrebnu pomoć, Francuzi na prvom mestu ističu da u Francuskoj Severnoj Africi nisu u pitanju samo interesi Francuske ili ove ili one zemlje, već opšti interesi i zajednička odbrana zapadnih zemalja. Novi sistem francusko-severnoafričke odbrane treba da bude sastavni deo celokupne odbrane. Na taj način oni žele da njihova politika u Severnoj Africi bude odobrena, uključujući i pacifikaciju Alžira. Iza toga dolazi finansijska pomoć. Savremeno uređenje afričkog ratišta zahteva ogroman broj milijardi i ostala sredstva kojima Francuska ne raspolaže. Sem toga, izgradnja komunikacione mreže, eksploatacija rudnih bogatstava, industrijalizacija i izgradnja velikih naseljenih mesta u budućim rudarskim i industriskim rejonima, melioracija velikih površina kojima nedostaje samo voda pa da budu plodne, sve su to radovi i investicije koji premašuju ne samo francuske već, možda, i zapadnoevropske mogućnosti. U poslednjim godinama je nekoliko puta, naročito od strane Francuske, bila propagirana ideja da se, usled ugroženosti evropskih industriskih centara od atomskih bombi, u Francuskoj Severnoj Africi izgradi periferiska industrija naoružanja. Prema mišljenju Francuza, ekonomski preduslovi za takav plan postoje — široka sirovinaska baza u Maroku i pustinjskom delu Alžira; potrebe tehničke prirode — stručno radno i rukovođeće osoblje, komunikacije, energetske izvori — mogle bi se nabaviti. Ali za to ne postoje politički preduslovi zbog arapsko-francuskih odnosa, a preko njih i arapsko-zapadnoevropskih. Dok u Francuskoj Severnoj Africi postoje sadašnje prilike, niko neće ni pomišljati o nekim investicijama u toj oblasti.

Da li će se, kada i na koji način promeniti i popraviti sadašnje stanje? Jedino rešenje koje bi bilo pravedno i odgovaralo opštem savremenom antikolonijalističkom pokretu i opravdanim težnjama za samostalnošću jeste da se Alžiru dâ potpuna nezavisnost, jer je Alžir, iako je formalno uključen u metropolu, u svakom pogledu kolonija — neravnompravna i eksploatisana. Međutim, gledišta velikog broja Francuza o tom pitanju su potpuno suprotna. Ovo najbolje dokazuje članak admirala Kasteksa⁴⁾ u kome se kaže: »Na svaki način naša stroga obaveza je da istrajemo u velikodušnom i humanom izvršavanju naše suverenosti, bez popuštanja, nepokolebljivi kao stene, u delu Afrike koji pripada nama, koji može da odigra tako veliku ulogu u našoj opštoj strategiji.

⁴⁾ »L'Afrique et la stratégie française«, *Revue de défense nationale*, Francuska, maj 1952.

Kazablanka i Gabes moraju biti branjeni kao i Marsej, a Alžir kao Pariz, ako želimo da ostanemo velika nacija ili nacija uopšte ili da iščeznemo sa ove planete. Samo je jedna lozinka: »Ovde sam i ovde ostajem«. Opo-
mena neprijateljima i prijateljima.«

U pogledu načina rešenja alžirskog pitanja u Francuskoj vojnoj literaturi i štampi pojavljuju se i ovakva gledišta: »Obnavljanje tehnike upotrebljene u sadanjem konfliktu u Alžiru treba da nas uputi ka modernizaciji borbenih sredstava u smislu: manje ljudi, više aviona, više specijalnih sredstava. Takva oprema mogla bi olakšati da se u Africi razmrse rešenja«. Postoji još jedna nevolja, o kojoj piše u »Revue de Défense Nationale« od 9 XI 1953 bivši generalni guverner Alžira Marsel Edmon Neželan. On kaže da u Francuskoj Severnoj Africi postoji nepomirljivost kod Evropejaca koji su prožeti rasizmom i veoma vezani za svoje privilegije, koje surovo i pohlepno brane i sve to ispoljavaju na ohol i uvredljiv način.

Da situacija bude potpuno jasna treba imati u vidu i to da je u najnovije vreme francuski parlament izglasao ogromne kredite za produženje rata u Alžiru i sve surovija ovlašćenja za njegovu »pacifikaciju«.

Mnoga pitanja postaju jasna posle svega ovoga. Jasno je zašto su se Maroko i Tunis tako uporno borili sve dok se nisu oslobodili francuskog protektorata; jasno je zašto danas Alžirci vode tešku i neravnu borbu protiv onih koji, po rečima admirala Kasteksa, vladaju njihovom zemljom humano i velikodušno. I, konačno, sasvim je jasno da će samo slobodan i nezavisan Alžir predstavljati jaku i pouzdanu osnovicu, i to samo za saveznike koje sam izabere.

LITERATURA

- Pobunjena Afrika — Jože Smole, 1956, *Politička biblioteka*, sv. 1;
- Severna Afrika danas — Vojislav Arsenijević, 1956, *Politička biblioteka*, sv. 5;
- L'importance de l'Afrique du Nord dans l'organisation de la défense de la France, Marcel-Edmond Naegelen, *Revue de Défense Nationale*, Nov. 1953;
- L'Afrique et la stratégie française, Amiral R. Castex, *Revue de Défense Nationale*, Mai 1952;
- L'importance stratégique de l'Afrique du Nord, Général d'Armée Guillaume, *Revue de Défense Nationale*, Nov. 1953;
- Repenser la défense de l'Afrique du Nord, Gabriel Payre, *Revue de Défense Nationale*, Juin 1957;
- La Méditerranée et la politique extérieure de la France, Jacques Vernant, *Revue de Défense Nationale*, Juin 1957;
- In der Südflanke der NATO, A. L. Ratcliffe, *Wehrkunde*, Juni 1957.